

Jakość życia w reumatoidalnym zapaleniu stawów: zestawienie bibliograficzne w wyborze

Wybór i opracowanie: Marta Boszczyk

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach, 2020

Wydawnictwa zwarte

1. Baran Magdalena, Jaworek Jolanta, Majorczyk Marta : Wpływ terapii biologicznej na jakość życia chorych cierpiących na zapalne choroby reumatyczne : opinia pacjentów = Biological effects of therapy quality of life in patients suffering flammable rheumatic diseases : opinion of patients. W: Fizjoterapia w profilaktyce chorób cywilizacyjnych i ich leczeniu / pod red. Jolanty Jaworek, Tadeusza Szymona Gaździka ; Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014. – S. 11-24
2. Basińska, Małgorzata Anna : Reumatoidalne zapalenie stawów : obraz psychologiczny. – Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2006. – 174 s. : il. ; 21 cm
3. Bączek Grażyna, Kramer Lucyna : Ocena jakości życia chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów. W: Pielęgniarstwo a jakość życia człowieka : Międzynarodowa Konferencja Naukowa, Kraków, 7-8 września 2000 : materiały konferencji = Nursing and quality of life : International Scientific Conference, Cracow, 7-8 September 2000 : conference papers / [kom. red. Maria Kózka et al.]. – Kraków : [Studio Fall], 2000. – S. 74-77
4. Człowiek, zdrowie, jakość życia / pod red. Joanny Żółtańskiej. – Legnica : Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona, 2015. – 253 s. : il. ; 24 cm. – Bibliogr. przy pracach
5. Jakość życia i zachowania zdrowotne człowieka chorego / pod redakcją Wiesława Fideckiego, Zofii Sienkiewicz, Mariusza Wysokińskiego, Ewy Kobos ; Warszawski Uniwersytet Medyczny. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, 2016. – 236, [1] strona : ilustracje, wykresy ; 21 cm. – Bibliografia, netografia przy pracach
6. Jakość życia ludzi chorych i przewlekle chorych a działania pielęgniarki : praca zbiorowa / [red. tomu Danuta Wałęga-Szych] ; Wyższa Szkoła Medyczna LZDZ w Legnicy. – Legnica : Wyższa Szkoła Medyczna LZDZ, 2008. – 118 s. : il. ; 25 cm. – (Acta Scholae Superioris Medicinae Legnicensis. Seria: Prace Dyplomowe ; 2)
7. Jakość życia przewlekle chorych: poradnik dla pacjentów i opiekunów / red. nauk. Bożena Zboina ; [aut. Małgorzata Cichońska et al.]. – Ostrowiec Świętokrzyski: Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku, 2012. – 257 s.: tab.; 24 cm
8. Jakość życia w chorobie / red. Stanisława Steuden, Wiesława Okła ; [Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Wydział Nauk Społecznych. Instytut Psychologii]. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2006. – 220 s. ; 21 cm
9. Jakość życia w chorobie : społeczno-pedagogiczne studium indywidualnych przypadków / red. nauk. Ewa Syrek. – Kraków : Oficyna Wydawnicza "Impuls", 2001. – 182, [1] s. ; 23 cm
10. Jakość życia w naukach medycznych = Quality of life in medical sciences / pod red. Laury Wołowickiej. – Poznań : Dział Wydawnictw Uczelnianych Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego, 2001. – 305 s., [5] s. tabl. : rys., wykry. ; 24 cm

11. Jakość życia w wymiarze psychologicznym, zdrowotnym i sprawnościowym = Quality of life in psychological, health and efficiency dimension / redakcja naukowa Marian Wolicki, Malwina Setkowicz. – Jarosław : Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej im. ks. Bronisława Markiewicza, 2015. – 231, [2] s. : il. ; 24 cm. – (Dyskurs Pedagogiczny = Pedagogical Discourse, 2083-5434 ; t. 15, 2015)
12. Jasiówka, Anna : Ból i cierpienie chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Ból i cierpienie. – Kraków : Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego : Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne - Oficyna Wydawnicza AFM, 2011. – S. 123-126
13. Kaniewska, Katarzyna : Ocena wpływu wydolności statycznej stóp na jakość życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów : praca doktorska [Dokument elektroniczny] / promotor Anna Kuryliszyn-Moskal ; Uniwersytet Medyczny Wydział Nauk o Zdrowiu, Klinika Rehabilitacji w Białymstoku. – Białystok : UM, 2016. – 1 dysk optyczny (CD-ROM). – Bibliogr. 162 poz.
14. Koligat, Dorota : Kalkulacja kosztów leczenia oraz ocena jakości życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów : [praca doktorska] / promotor Elżbieta Nowakowska ; Katedra i Zakład Farmakoekonomiki i Farmacji Społecznej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. – Poznań : UM, 2014. – 216 s. – Bibliogr.
Dostęp online:
<https://pdfs.semanticscholar.org/5d62/8180f6e435c114cdaca565941c3d55a75d21.pdf>
15. O jakości życia z perspektywy człowieka zdrowego i chorego. T. 1 / red. nauk. Katarzyna Szymona-Pałkowska, Maria Gałkowska-Bachanek, Stanisława Steuden. – Lublin : Centrum Psychoedukacji i Pomocy Psychologicznej, 2011. – 325 s. : il. ; 24 cm. – Bibliogr. przy pracach
16. Pietrzak Joanna : Poziom lęku i depresji a jakość życia u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów przed i po wszczepieniu endoprotezy stawu biodrowego lub kolanowego : praca doktorska [Dokument elektroniczny] / promotor Tadeusz Pietras ; Uniwersytet Medyczny Klinika Pneumonologii i Alergologii w Łodzi. – Łódź : UM, 2016. – 1 dysk optyczny (CD-ROM). – Bibliogr. 202 poz.
17. Staszkievicz, Magdalena : Potrzeby i poziom koherencji chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. – Kraków : Uniwersytet Jagielloński. Collegium Medicum. Wydział Nauk o Zdrowiu, 2017. – 198 kart : ilustracje kolorowe ; 31 cm
Niepublikowana praca doktorska. Promotor: Jolanta Jaworek. Promotor: Małgorzata Kulesa-Mrowiecka.
Praca doktorska. Uniwersytet Jagielloński. Collegium Medicum. Wydział Nauk o Zdrowiu, 2018.
18. Staszkievicz Magdalena, Majorczyk Marta, Jaworek Jolanta : Jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Fizjoterapia w geriatric / pod redakcją Jolanty Jaworek, Tadeusza Szymona Gaździka. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2018. – S. 292-307
19. Tobiasz-Adamczyk, Beata : Jakość życia w chorobie z perspektywy socjologicznej. W: Socjologia medycyny w Polsce z perspektywy półwiecza : nurty badawcze, najważniejsze osiągnięcia, perspektywy rozwoju. – Warszawa : Wydawnictwo IFiS PAN, 2015. – Strony 251-267
20. Włodarczyk, Dorota : Optymizm, nadzieja czy ciekawość... w radzeniu sobie i kształtowaniu jakości życia w chorobie : porównanie efektów i mechanizmów działania : rozprawa habilitacyjna. – Warszawa : Warszawski Uniwersytet Medyczny, 2017. – 210 stron ; 21 cm

21. Wpływ choroby, poziomu wiedzy prozdrowotnej i edukacji na jakość życia pacjentów / redakcja Stanisława Spisacka, Ryszard Markert ; Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. – Biała Podlaska : Wydawnictwo PSW JP II, 2015. – 223 s. : il. ; 24 cm
22. Wysocka-Skurska, Izabela : Ocena stanu funkcjonalnego i jakości życia pacjentów z chorobą zwyrodnieniową stawów w porównaniu do chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów : praca doktorska [Dokument elektroniczny] / promotorzy Wojciech Kułak Wojciech, Matylda Sierakowska ; Uniwersytet Medyczny Klinika Rehabilitacji Dziecięcej z Ośrodkiem Wczesnej Pomocy Dzieciom Upośledzonym "Dać Szansę" w Białymstoku 2014. – Białystok : UM, 2014. – 1 dysk optyczny (CD-ROM). – Bibliogr. 137 poz.

Wydawnictwa ciągłe

23. Baran Magdalena, Majorczyk Marta : Wpływ terapii biologicznej na jakość życia chorych cierpiących na reumatoidalne zapalenie stawów. Przegląd badań własnych. W: Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Ścisłe. – 2015, nr 1, s. 22
24. Baran Magdalena, Majorczyk Marta, Jaworek Jolanta : Wpływ terapii biologicznej na jakość życia chorych cierpiących na zapalne choroby reumatyczne - opinia pacjentów. W: Fizjoterapia w profilaktyce chorób cywilizacyjnych i ich leczeniu / red. Jolanta Jaworek, Tadeusz Szymon Gaździk. – Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014. – S. 11-24
25. Barłowska Justyna : Wpływ nasilenia zmian radiologicznych w układzie kostno-stawowym i wybranych czynników społeczno-demograficznych na jakość życia pacjentów chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Przegląd Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego. – T. 7, nr 4 (2009), s. 392-398
Streszczenie polskie: Reumatoidalne zapalenie stawów jest chorobą autoimmunizacyjną, przewlekłą, stale postępującą. Doprowadza do destrukcyjnych zmian zapalnych w wielu stawach, do powikłań w narządach wewnętrznych oraz do zmian psychicznych. Celem pracy było określenie wpływu zmian radiologicznych w układzie kostno-stawowym na jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. Materiał i metody: Badania przeprowadzono w grupie 130 chorych na reumatoidalne zapalenie stawów hospitalizowanych w Szpitalu Wojewódzkim nr 2 w Rzeszowie na Oddziale Reumatologii. Pacjentów podzielono na cztery grupy w zależności od stopnia nasilenia zmian stawowych ocenianych na podstawie zdjęć RTG według czterostopniowej skali Steinbrockera. Ocena zdjęć RTG została dokonana przez specjalistę radiologa. Jakość życia oceniono na podstawie kwestionariusza Nottingham Health Profile (NHP). Wyniki: Wykazano istotne statystycznie różnice w jakości życia między grupą I a IV stopnia nasilenia zmian radiologicznych ($p=0,021$). Siła związku zależności jakości życia od miejsca zamieszkania pacjentów chorych na RZS była słaba. Wniosek: Wykazano, że istnieje zależność między jakością życia a nasileniem zmian radiologicznych i miejscem zamieszkania chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W badanej grupie wykluczono zależność między jakością życia a płcią i wykształceniem chorych.
26. Brączyk G. : Ocena jakości życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Postępy pielęgniarstwa i promocji zdrowia. – Cz. 13 (1998), s. 56-64
27. Bączyk, Grażyna : Przegląd badań nad jakością życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. - Vol. 46, nr 6 (2008), s. 372-379
Streszczenie polskie: Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) jest przewlekłym postępującym procesem zapalnym tkanki łącznej prowadzącym do niszczenia tkanek stawowych i okoławostawowych, w wyniku czego dochodzi do zniekształceń i upośledzenia czynności tych tkanek, a w konsekwencji do trwałego kalectwa. Współistniejące choroby oraz częste powikłania spowodowane leczeniem dodatkowo powodują utratę

sprawności funkcjonalnej. Ocena jakości życia chorych na RZS dotyczy następujących dziedzin jakości życia: fizycznej, emocjonalnej, społecznej, a także bólu stawowego oraz wpływu RZS na funkcjonowanie chorych. Wpływ RZS na jakość życia w dziedzinie fizycznej dotyczy odczuwanych dolegliwości bólowych stawów, co utrudnia codzienną aktywność chorego. Najczęściej występującymi problemami emocjonalnymi są: objawy depresji, obniżony nastrój oraz podwyższone napięcie emocjonalne. Dla właściwego funkcjonowania społecznego chorych na RZS konieczne jest wsparcie ze strony rodziny i przyjaciół oraz specyficzna opieka zdrowotna. Głównym celem opieki zdrowotnej jest utrzymanie niezależności tych chorych oraz zabezpieczenie przed pogorszeniem się jakości życia.

Dostęp online: <https://www.termedia.pl/Czasopismo/-18/pdf-11713-1?filename=Przegląd.pdf>

28. Bączyk, Grażyna : Rozwój badań nad pomiarem stanu zdrowia i jakości życia w reumatologii / Katedra Pielęgniarstwa. Wydział Nauk o Zdrowiu. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 46, nr 5 (2008), s. 284-289
Dostęp online:
<https://pdfs.semanticscholar.org/4824/f45efab23bc12e380c0808def2103e0884d1.pdf>
29. Bączyk G., Klijewska M. : Wpływ rehabilitacji na funkcjonowanie i jakość życia chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów. W: Nowiny Lekarskie. – T. 74, nr 2 (2005), s. 123-126
Streszczenie polskie: Wstęp. Oblicza się, że reumatoidalne zapalenie stawów występuje w Polsce u ok. 0,5-1 proc. dorosłej populacji. Dwa lub trzykrotnie częściej chorują kobiety niż mężczyźni. Choroba ta może wystąpić w każdym wieku. Najwięcej zachorowań przypada między 40. a 60. rokiem życia. Cel. Celem pracy była ocena wpływu rehabilitacji na funkcjonowanie i jakość życia chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów. Materiał i metody. Próbę badaną stanowiło 168 chorych leczonych w poradni reumatologicznej w Poznaniu z powodu klinicznie rozpoznanego reumatoidalnego zapalenia stawów, według kryteriów chorób Amerykańskiego Stowarzyszenia Chorób Reumatycznych. Do pomiaru wpływu rehabilitacji na funkcjonowanie, jakość życia chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów wykorzystano polską wersję Arthritis Impact Measurement Scales (AIMS2). Ponadto zastosowano cztery testy kliniczne: Ritchie Articular Index (ocena tkliwości stawów), czas trwania sztywności porannej, siła mięśni ręki, skala 10 cm VAS (ocena natężenia bólu stawowego). Wyniki i wnioski. Zła ocena funkcjonowania chorych na reumatoidalne zapalenie stawów wynikała z ograniczonych możliwości wykonywania podstawowych aktywności życiowych. Związane było to ze złym funkcjonowaniem ręki i palców - wartość średnia 4.50 i 2.88 oraz trudnościami w poruszaniu się i chodzeniu - wartość średnia 5.73 i 2.66. Ponadto ból stawów (wartość średnia 7.08 i 2.39) wpływał na złe oceny funkcjonowania badanych.
30. Bączyk Grażyna, Kleka Paweł, Ochmańska Marzena : Ocena właściwości psychometrycznych polskiej wersji Arthritis Impact Measurement Scales (AIMS-2) dla chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 47, nr 5 (2009), s. 282-289
Dostęp online:
<https://pdfs.semanticscholar.org/2581/3959dc61742244450f76081e9bc0309c6ada.pdf>
31. Bączyk Grażyna, Kozłowska Katarzyna : The role of demographic and clinical variables in assessing the quality of life of outpatients with rheumatoid arthritis / Department of Nursing Practice. Faculty of Health Sciences. Poznan University of Medical Sciences. W: Archives of Medical Science : AMS. – Vol. 14, iss. 5 (2018), s. 1070-1079
32. Bączyk Grażyna, Kozłowska Katarzyna, Samborski Włodzimierz : Jakość życia uwarunkowana stanem zdrowia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów — przegląd piśmiennictwa. W: Forum Reumatologiczne. – T. 3, nr 4 (2017), s. 222–229
Dostęp online:
https://journals.viamedica.pl/forum_reumatologiczne/article/download/49046/42839

33. Bączyk Grażyna, Niedziałkowska Beata : Czynniki warunkujące jakość życia u chorych z chorobami reumatycznymi / Katedra Pielęgniarstwa. Akademia Medyczna im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W: Pielęgniarstwo Polskie : organ wydziałów pielęgniarstwa Akademii Medycznych. – 2003, nr 2, s. 159-163
34. Ból a funkcjonowanie chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów / Aldona Wróbel, Anna Nawalana, Magdalena Staszkiwicz, Anna Majda. W: Pielęgniarstwo Polskie. – 2017, nr 2, s. 254-259
- Streszczenie polskie: Wprowadzenie. Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) jest chorobą przewlekłą prowadzącą do deformacji stawów i wymagającą stosowania długotrwałej terapii. Chorzy na RZS zmagają się z uporczywym bólem, sztywnością poranną i obrzękiem stawów. Ból, jako jeden z głównych obszarów życia, wpływa na jakość życia chorych. Cel. Ocena wpływu bólu na jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów. Materiał i metody badań. W badaniach wzięło udział 40 osób chorujących na RZS, 40 opiekunów nieprofesjonalnych tych chorych i 36 pielęgniarek sprawujących opiekę nad tymi chorymi. Posłużono się autorskim kwestionariuszem ankiety oraz wykorzystano trzy wystandaryzowane narzędzia badawcze: Skalę Skuteczności Otrzymywanej Opieki (SSOp), Skalę Skuteczności Sprawowanej Opieki (SSSop) oraz Kwestionariusz Nottingham Health Profile (NHP/Profil Zdrowia). Związek między poszczególnymi zmiennymi sprawdzono przy użyciu testu Chi**2 oraz testu korelacji rang Spearmana, przyjmując poziom istotności dla p 0,05. Wyniki. Ponad połowa chorych na RZS cechowała się niską jakością życia uwarunkowaną bólem. Miało to wpływ na pogorszenie funkcjonowania pacjentów z RZS w sferze określonej jako "zainteresowania i hobby". Wykazano istotną zależność między aktywnością zawodową oraz wiekiem chorego a odczuwaniem bólu podczas chodzenia, stania i siedzenia. Pacjenci będący na rencie i emeryturze istotnie częściej odczuwali ból podczas chodzenia, a mający powyżej 60 lat znamienne częściej podczas stania i siedzenia. Wykazano istotną zależność między niską jakością życia chorych uwarunkowaną bólem a ich zależnością od opiekunów. Chorzy z niską jakością życia byli bardziej zależni od pielęgniarek i opiekunów nieprofesjonalnych. Wnioski. Ból stawów towarzyszący RZS obniżał jakość życia chorych na RZS oraz istotnie ograniczał jedną ze sfer życia - zainteresowania i hobby. Niska jakość życia pacjentów z RZS uwarunkowana bólem w większym stopniu uzależnia ich od działań opiekuńczo-pielęgnacyjnych sprawowanych przez pielęgniarki i opiekunów nieprofesjonalnych.
35. Cieślík, Aleksandra : Jakość życia w naukach medycznych = Quality of life in medical science. W: Studia Medyczne. – T. 19 (2010), strony 49-53
- Dostęp online:
http://www.ujk.edu.pl/studiamedyczne/doc/SM_tom_19/Jakosc%20zycia%20w%20naukach%20medycznych.pdf
36. Cieślík Aleksandra, Słowiecka Aleksandra : Jakość życia w naukach społecznych / Zakład Profilaktyki Chorób Układu Krążenia. Instytut Zdrowia Publicznego. Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, Zakład Pedagogiki i Dydaktyki Medycznej. W: Studia Medyczne. – 2010, t. 18, s. 69-73
37. Czynniki kliniczne i socjodemograficzne determinujące jakość życia w reumatoidalnym zapaleniu stawów (RZS) / Beata Jankowska, Izabella Uchmanowicz, Jacek Polański, Bartosz Uchmanowicz, Krzysztof Dudek. W: Family Medicine & Primary Care Review. – T. 12, nr 4 (2010), s. 1027–1034
- Streszczenie polskie: Cel pracy. Celem badania było wskazanie predyktorów wpływających na jakość życia chorych z RZS. Materiał i metody. Badaniemi objęto 60 pacjentów w wieku 23-79 lat z rozpoznaniem RZS. Chorych kwalifikowano do badania na podstawie postawionej diagnozy RZS, zgodnie z kryteriami rozpoznania choroby według Amerykańskiego Towarzystwa Reumatologicznego (ACR). Do oceny klinicznej aktywności chorych z RZS obliczono współczynnik aktywności choroby DAS 28 (Disease Activity Score). Ból oceniano wizualną skalą analogową - VAS (Visual Analogue Scale). Oceny jakości życia dokonano metodami kwestionariuszowymi - kwestionariuszem do oceny funkcjonalnej niepełnosprawności choroby HAQ oraz kwestionariuszem WHOQoL-BREF stosowanym do oceny subiektywnej jakości życia w zakresie 4 dziedzin:

psychologicznej, somatycznej, socjalnej i środowiskowej (physical capacity, psychological well-being, social relationships, and environment). W badaniu zostały uwzględnione: czynniki społeczno-demograficzne, takie jak: wiek, płeć, stan cywilny, wykształcenie oraz warunki mieszkaniowe i miejsce zamieszkania, a także czynniki kliniczne, jak: stopień zajętych stawów, czas trwania choroby, czas sztywności porannej, wskaźnik BMI, DAS 28, stosowane leczenie, palenie papierosów oraz choroby współistniejące. Wyniki. W badanej grupie (n = 60) zaobserwowano istotną statystycznie (p 0,05) zależność między wartością HAQ a wiekiem (r = 0,638), stanem cywilnym (r = 0,548), wartością BMI (r = 0,503), DAS 28 (r = ...

Dostęp online:

http://archive.familymedreview.org/files/2010/pdf_042010/2_original_papers_1027_1048.pdf

38. Dziadosz Wioletta, Kwolek Andrzej, Leszczak Justyna : Jakość[!] życia osób z reumatoidalnym zapaleniem stawów. W: Zamojskie Studia i Materiały. Seria Fizjoterapia. – T. 14 z. 2 (2012), s. 21-34

Streszczenie polskie: Celem pracy było określenie jakości życia chorych na aktywne reumatoidalne zapalenie stawów w trakcie rocznego, skojarzonego leczenia metotreksatem i infliximabem (Remicade). Jako narzędzia użyto wersji wizualnej analogowej (VAS) kwestionariusza WOMAC (Western Ontario and MacMaster Universities Index), którego poszczególne 3 części poświęcone są głównym dolegliwościom i problemom chorych, takim jak: ból, sztywność stawów i ograniczenia funkcjonalne. U 10 chorych, którzy ukończyli pełen cykl leczenia, stwierdzono znaczącą poprawę jakości życia, która rozpoczęła się od pierwszego podania Remicade i utrzymywała się przez cały okres leczenia, obejmując wszystkie badane aspekty. Jednocześnie obserwowano obniżenie wartości wskaźników laboratoryjnych aktywności procesu zapalnego (OB, CRP). Wprowadzenie Remicade do leczenia r.z.s. otwiera nowe możliwości poprawy jakości życia chorych. Jednakże występowanie powikłań infekcyjnych, w tym letniej posocznicy gronkowcowej, nakazuje szczególną ostrożność w kwalifikacji chorych do leczenia oraz wymaga starannego monitorowania przebiegu terapii.

39. Gajkowska-Wójcik Barbara, Skura Antoni, Wizner Barbara : Jakość życia chorych na aktywne reumatoidalne zapalenie stawów w trakcie rocznego skojarzonego leczenia metotreksatem i infliximabem (Remicade). W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – T. 41, nr 2 (2003), s. 135-144
40. Grygielska, Jolanta : Ocena wybranych dziedzin życia w chorobach reumatycznych : analiza porównawcza badań ankietowych / Zakład Epidemiologii Chorób Reumatycznych. Instytut Reumatologii im. prof. dr hab. med. Eleonory Reicher w Warszawie. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 46, nr 4 (2008), s. 230-234
41. Gugęła Barbara, Augustynowicz Anna : Uwarunkowania sprawności funkcjonalnej pacjentów w wybranych chorobach reumatycznych. W: Niepełnosprawność i Rehabilitacja : kwartalnik Instytutu Rozwoju Służb Społecznych. – R. 12, nr 4 (2012), s. 55-62
42. Jakość życia i aktywność choroby u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów / Krzysztof Prajs, Jacek Fliciński, Iwona Brzosko, Hanna Przepiera-Będzak, Lidia Ostanek, Marek Brzosko. W: Rocznik Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. – R. 52, 2 supl, s. 39-43
- Streszczenie polskie: Wstęp. Celem pracy była ocena jakości życia u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) w zależności od wieku, stopnia aktywności choroby, czasu jej trwania oraz okresu zaawansowania radiologicznego. Materiał i metody: Badaniu poddano 151 kobiet i 45 mężczyzn chorych na RZS. Średnia wieku i średni czas trwania choroby wynosił odpowiednio u mężczyzn 55,0 lat (19-75) i 9,1 lat (1-49), a u kobiet 56,3 lat (20-81) i 9,4 lat (1-37). Badanie przeprowadzono u chorych na RZS z poradni reumatologicznej SPSK-1 w Szczecinie. Rozpoznanie choroby ustalono na podstawie kryteriów ARA z 1987 r. Okres zaawansowania radiologicznego choroby ustalono wg zmodyfikowanych kryteriów Steinbrockera. W ocenie jakości życia zastosowano Kwestionariusz Oceny Zdrowia (Health Assessment Questionnaire - HAQ). W ocenie aktywności choroby uwzględniono wskaźnik aktywności choroby Disease Activity Score -

DAS 28. Do opracowania wyników w badanej grupie użyto testu korelacji rank Spearmana oraz analizy regresji wielokrotnej. Wyniki: Stwierdzono istotną korelację (współczynnik korelacji - $R = 0,38$, $p = 0,001$) między oceną jakości życia a aktywnością RZS. Także wiek ($R = 0,31$, $p = 0,001$) oraz okres zaawansowania radiologicznego ($R = 0,26$, $p = 0,001$) miały istotny wpływ na jakość życia chorych na RZS. Wnioski: Na ocenę jakości życia mierzoną kwestionariuszem HAQ u chorych na RZS istotny wpływ wywierają starszy wiek, wyższy stopień aktywności choroby oraz zaawansowanie zmian stwierdzanych w badaniu radiologicznym.

43. Jakość życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów / M. Arendarczyk, E. Nowak, I. Uchmanowicz, J. Rosińczuk-Tonderys. W: *Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska*. – Vol. 59, nr 14 (2004), s. 10-14
44. Jakość życia zależna od stanu zdrowia : od badań klinicznych do praktyki lekarskiej / Gordon H. Guyatt, Carol Estwing Ferrans, Michele Y. Halyard, Dennis A. Revicki, Tara L. Symonds, Claudete G. Varricchio, Anna Kotzeva, Jose M. Valdeas, Jordi L. Alonso ; tł. z ang. Anna Kluczyńska. W: *Medycyna po Dyplomie*. – Vol. 17, nr 4 (2008), s. 24-38
45. Jakość życia zależna od zdrowia u pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów / Małgorzata Wiśłowska, Krzysztof Kanecki, Piotr Tyszko, Aleksandra Kapała ; Oddział Chorób Wewnętrznych i Reumatologii Centralnego Szpitala Klinicznego MSWiA w Warszawie, Zakład Opieki Zdrowotnej Instytutu Medycyny Społecznej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. W: *Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego*. – Vol. 48, nr 2 (2010), s. 104-111
Streszczenie polskie: Celem związanym z leczeniem reumatoidalnego zapalenia stawów (RZS) jest poprawa zdrowia w wymiarze fizycznym, społecznym i psychicznym oraz dbałość o jakość życia zależną od zdrowia. Celem badania była analiza jakości życia zależnej od zdrowia (health-related quality of life - HRQoL) pacjentów hospitalizowanych z powodu zaostrzenia RZS z uwzględnieniem chorób współistniejących i wybranych parametrów biochemicznych. W badaniu brało udział 51 osób, 42 kobiety i 9 mężczyzn. Średnia wieku wynosiła 62,5 roku (SD $\pm 12,6$). Analizę HRQoL wykonano z użyciem kwestionariusza SF-36. Wyniki badania wykazały istotny statystycznie związek wybranych skal SF-36 z parametrami demograficznymi (starszy wiek, płeć żeńska), klinicznymi (czas trwania RZS, obecność choroby niedokrwiennej serca, osteoporozy, złamań patologicznych w przebiegu osteoporozy, choroby zwyrodnieniowej stawów, nowotworów złośliwych), biochemicznymi (OB, CRP, GFR, Hb, albuminy osocza) i wizualną skalą analogową (visual analogue scale - VAS). Nie wykazano istotnego statystycznie związku pomiarów HRQoL z takimi zmiennymi, jak obecność cukrzycy, stężenie białek osocza, wskaźnik aktywności choroby (DAS28), wskaźnik masy ciała (body mass index - BMI). Dodatkowo przeprowadzono analizę psychometryczną stosowanego instrumentu oceny HRQoL - SF-36, gdzie potwierdzono jego rzetelność oraz dobre parametry trafności, co wskazuje na przydatność tego instrumentu do oceny HRQoL u pacjentów z RZS. Otrzymane wyniki mogą być pomocne w ...
46. Jankowska-Polańska Beata, Polański Jacek : Metody oceny jakości życia w schorzeniach reumatycznych / Katedra Pielęgniarstwa Klinicznego. Wydział Nauk o Zdrowiu. Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu, Wrocławskie Hospicjum dla Dzieci. W: *Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego*. – Vol. 52, nr 1 (2014), s. 69-76
Dostęp online:
<https://pdfs.semanticscholar.org/55da/895a352ab04264ecab64378371abdc19d488.pdf>
47. Jędryka-Góral Anna, Łastowiecka Elżbieta, Bugajska Joanna : Jakość życia w chorobach reumatycznych a praca zawodowa. W: *Reumatologia*. – 2004, nr 3, s. 458-466
48. Juczyński, Zygfryd : Koncepcje i pomiar jakości życia związanej ze zdrowiem. W: *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Seria 2, Nauki Społeczne*. – 2004, z. 1, s. 7-19

49. Kłak A., Mińko M., Siwczyńska D. : Metody kwestionariuszowe badania jakości życia. W: Problemy Higieny. – T. 93, nr 4 (2012), s. 632–638. Knowledge and selected variables as determinants of the quality of life and general health of patients with rheumatoid arthritis / Aleksandra Pytel, Iwona Demczyszak, Edyta Sutkowska, Joanna Rosińczuk, Izabela Kuberka, Aleksandra Kołtuniuk ; Department of Medical Rehabilitation. Wrocław Medical University, Department of Nervous System. Wrocław Medical University. W: Advances in Clinical and Experimental Medicine. – Vol. 26, nr 9 (2017), s. 1411-1418
50. Konieczna, Iwona : Subiektywna ocena jakości życia dzieci z chorobą reumatyczną. W: Człowiek, Niepełnosprawność, Społeczeństwo. – 2013, nr 4, s. 153-171
51. Kowalczyk Kamila, Głuszko Piotr : Ocena jakości życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów za pomocą badań naukowych. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 47, nr 1 (2009), s. 4-9
Streszczenie polskie: Wstęp: Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) jest chorobą przewlekłą, prowadzącą do niepełnosprawności, która istotnie wpływa na ważne obszary życia pacjentów. Celem pracy było określenie wpływu czynników społeczno-demograficznych oraz parametrów aktywności choroby na ocenę jakości życia chorych na RZS. Materiał i metody: Badanie przeprowadzono w grupie 94 chorych na RZS. Jakość życia oceniano za pomocą kwestionariusza własnego KALU (nazwa utworzona przez autorów kwestionariusza) i Health Assessment Questionnaire (HAQ). W celu pomiaru aktywności choroby posłużono się wskaźnikiem DAS 28. Wyniki: Współczynnik korelacji dla wieku i sprawności ruchowej KALU oraz wieku i pracy zarobkowej KALU wynosił odpowiednio $r = 0,24$, $p = 0,01$ i $r = 0,34$, $p = 0,05$. Czas trwania choroby w pewnym stopniu wpływał tylko na ocenę sprawności ruchowej ($r = 0,2$, $p = 0,05$). Aktywność choroby istotnie korelowała z niższą oceną jakości życia w wymiarze sprawności ruchowej mierzoną zarówno za pomocą HAQ ($r = 0,49$, $p = 0,001$), jak i KALU ($r = 0,41$, $p = 0,001$). W podgrupie chorych, którzy korzystali z urządzeń i/lub pomocy innych osób, aktywność choroby (DAS 28) była znacznie wyższa ($t = -2,48$, $p = 0,01$). Wnioski: Wykazano przydatność kwestionariuszy KALU i HAQ w ocenie jakości życia. Stwierdzono istotną korelację oceny jakości życia, utraty samodzielności przez osoby chore na RZS oraz aktywności procesu zapalnego.
52. Krawczyk-Wasielewska Agnieszka, Gajewska Ewa, Samborski Włodzimierz : Płeć jako jeden z czynników mogących determinować jakość życia w reumatoidalnym zapaleniu stawów / Zakład Fizjoterapii. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Katedra Fizjoterapii, Reumatologii i Rehabilitacji. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W: Nowiny Lekarskie : organ Wydziału Lekarskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego. – [R.] 81, nr 4 (2012), s. 347-353
Streszczenie polskie: Wstęp. Stan funkcjonalny pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów w znacznym stopniu wpływa na aktywne uczestnictwo w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym. Liczne zmiany stawowe i postępujący przebieg choroby sprawia, że pacjenci z rzs tracą poczucie niezależności i często muszą korzystać z pomocy innych. Deformacje dłoni oraz ograniczenie możliwości lokomocyjnych prowadzi do stopniowego izolowania się chorych. Uczucie wykluczenia i izolacji wzmacnia fakt utraty pracy lub niemożności dalszego jej wykonywania. Czynniki te w znacznym stopniu wpływają na jakość życia chorych z rzs. Kobiety i mężczyźni w różny sposób postrzegają swoją fizyczność i jej rolę w kontaktach rodzinnych i społecznych. Dlatego płeć może być jednym z czynników wpływających na subiektywne odczucie jakości życia. Cel. Ocena komponenty fizycznej i społecznej jakości życia kobiet i mężczyzn z rozpoznaniem reumatoidalnym zapaleniem stawów. Materiał i metoda. Badaniu poddano 36 osób z rozpoznaniem reumatoidalnym zapaleniem stawów podzielonych na 2 podgrupy ze względu na płeć 22 kobiety i 14 mężczyzn. Stopień nasilenia bólu badano za pomocą skali wzrokowo-analogowej (VAS). Stopień upośledzenia sprawności fizycznej badano za pomocą skali wydolności czynnościowej. Komponentę fizyczną oceny jakości życia badano za pomocą kwestionariusza HAQ. Wyniki. Pomiędzy grupą mężczyzn i kobiet zaobserwowano różnicę w nasileniu dolegliwości bólowych oraz ocenie komponenty fizycznej jakości życia. W grupie kobiet istotny statystycznie wpływ na jakość życia miał ból, deformacje i czas trwania choroby...

Dostęp online: <https://docplayer.pl/7905239-Plec-jako-jeden-z-czynnikow-mogacych-determinowac-jakosc-zycia-w-reumatoidalnym-zapaleniu-stawow.html>

53. Kukielczak, Anna : Rozwój zainteresowania w naukach medycznych badaniami nad jakością życia / Katedra i Zakład Epidemiologii. Wydział Lekarski w Katowicach. Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach. W: Przegląd Epidemiologiczny (Warszawa , 1947). – T. 66, nr 3 (2012), s. 539-545
54. Kulikowski, Konrad : Psychologiczny i medyczny kontekst jakości życia osób z chorobami reumatycznymi / Instytut Psychologii. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 52, nr 3 (2014), s. 200-206
55. Majewska K., Majewski D. : Wpływ zmian zachodzących w stawach w przebiegu reumatoidalnego zapalenia stawów na jakość życia chorych. W: Nowiny Lekarskie. – T. 72, nr 6 (2003), s. 444–447
Streszczenie polskie: Wstęp. Reumatoidalne zapalenie stawów to przewlekła choroba zapalna o podłożu autoimmunologicznym. W jej przebiegu dochodzi do znacznego uszkodzenia stawów, a niekiedy również narządów wewnętrznych. Efektem przewlekłego przebiegu choroby jest postępujące upośledzenie ruchowe, co istotnie wpływa na funkcjonowanie chorego w społeczeństwie. Cel. Celem pracy była próba obiektywnej oceny wpływu zmian zachodzących w stawach w przebiegu reumatoidalnego zapalenia stawów na jakość życia chorych. Metodyka. Badaniami objęto grupę 41 pacjentów - 36 kobiet i 5 mężczyzn w wieku 22 do 75 lat (średnia 53), u których diagnozę reumatoidalnego zapalenia stawów postawiono na podstawie kryteriów ARA. Czas trwania choroby 1-40 lat (średnia 12). Pacjenci zostali podzieleni na 4 grupy w zależności od okresu zaawansowania choroby. W badaniu zastosowano formularz rejestracyjny RADA i kwestionariusz oceny zdrowia HAQ. Wyniki. Badanie wskazuje, że dla pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów wiele podstawowych czynności, takich jak ubieranie, jedzenie chodzenie, utrzymywanie higieny osobistej, czy sięganie i chwytanie stanowi znaczną trudność. Częstość występowania tych trudności ma tendencję do narastania w miarę postępu procesu chorobowego. Wnioski. Zmiany zachodzące w stawach w przebiegu reumatoidalnego zapalenia stawów obniżają jakość życia chorych. Choroba powoduje ból, upośledzoną aktywność ruchową i społeczną często niezdolność do pracy i pogorszenie kondycji psychicznej. Upośledzenie sprawności ruchowej narasta wraz z zaawansowaniem choroby, a w końcu może doprowadzić do kalectwa.
56. Miniszewska J., Chodkiewicz J., Zalewska-Janowska A. : Jakość życia w zdrowiu i chorobie – czym jest, jak i po co ją oceniać. W: Przegląd Lekarski. – T. 69, nr 6 (2012), s. 253-259
Dostęp online: http://wple.net/plek/numery_2012/numer-6-2012/253-259.pdf
57. Moćko Justyna, Zurzycka Patrycja : Jakość życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów : doniesienie wstępne / Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego. Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa. Wydział Nauk o Zdrowiu. Uniwersytet Jagielloński. Collegium Medicum w Krakowie. W: Pielęgniarstwo XXI Wieku : pismo nowoczesnych pielęgniarek. – 2013, nr 1, s. 15-19
58. Ocena aktywności reumatoidalnego zapalenia stawów badaniem klinicznym i ultrasonograficznym = Clinical and ultrasound assessment of the disease activity in patients with rheumatoid arthritis / Bożena Targońska-Stępnia, Mariusz Piotrowski, Robert Zwolak, Maria Majdan ; Katedra i Klinika Reumatologii i Układowych Chorób Tkanki Łącznej. Uniwersytet Medyczny Lublin. W: Wiadomości Lekarskie (Katowice). – T. 69, nr 4 (2016), s. 616-620
Streszczenie polskie: Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) jest przewlekłą, zapalną, układową chorobą tkanki łącznej, prowadzącą do niepełnosprawności, inwalidztwa i przedwczesnej śmierci. Przewlekły i okaleczający charakter RZS oraz ograniczona skuteczność i niepożądane skutki postępowania terapeutycznego wpływają na jakość życia pacjentów. Wraz z rozwojem choroby, deformacji stawów i postępującą niesprawnością chory staje się zależny od otoczenia, ma problemy z akceptacją choroby, co niesie ze sobą wiele problemów natury nie tylko fizycznej, ale również psychologicznej i społecznej. Pacjent potrzebuje wsparcia i opieki ze strony najbliższych i personelu medycznego. Celem pracy była ogólna ocena

jakości życia w wymiarze funkcjonowania fizycznego, psychicznego, społecznego i środowiskowego; ocena wpływu czynników społeczno-demograficznych na subiektywną ocenę jakości życia pacjentów z RZS; ocena wpływu czasu trwania choroby na jakość życia. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że pacjenci są niezadowoleni ze swojego zdrowia, wraz z czasem trwania choroby i postępem zmian stawowych i narządowych gorzej oceniają swoje funkcjonowanie, zwłaszcza w sferze fizycznej, potrzebują wsparcia i pomocy, co szczególnie dotyczy osób samotnych. Wielokierunkowe postępowanie terapeutyczne powinno zmierzać w kierunku nie tylko łagodzenia dolegliwości związanych z chorobą, ale także poprawy funkcjonowania pacjenta, a co za tym idzie, poprawy jakości jego życia.

59. Ocena jakości życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów / Matylda Sierakowska, Alicja Matys, Anna Kosior, Barbara Ołtarzewska, Jacek Kita, Stanisław Sierakowski, Elżbieta Krajewska-Kułać. W: Reumatologia organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – T. 44, nr 6 (2006), s. 298-303
60. Ocena jakości życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów leczonych leflunomidem : przegląd literatury / Dorota Koligat, Piotr Leszczyński, Katarzyna Pawlak-Buś, Elżbieta Nowakowska, Agnieszka Koligat ; Katedra i Zakład Farmakoekonomiki i Farmacji Społecznej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Katedra Fizjoterapii, Reumatologii i Rehabilitacji Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Oddział Reumatologii i Osteoporozy. Wielospecjalistyczny Szpital Miejski im. Józefa Strusia w Poznaniu. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 50, nr 3 (2012), s. 227-232
Dostęp online”
<https://pdfs.semanticscholar.org/9fec/c3534dc5f5c5f15758b1b557bb1bbdf2938.pdf>
61. Ocena skuteczności opieki otrzymywanej od pielęgniarek i nieprofesjonalnych opiekunów dokonana przez chorych na reumatoidalne zapalenie stawów / Magdalena Staszkiwicz, Anna Nawalana, Aldona Wróbel, Anna Majda. W: Pielęgniarstwo Polskie. – 2017, nr 1, s. 28-33
Streszczenie polskie: Wstęp. Choroby reumatyczne przebiegają z epizodami remisji i zaostrzeń. W każdym z tych okresów chorzy muszą przystosowywać się do ograniczeń, jakie powstają w wyniku choroby, oraz przeorganizować swoje życie, często jednocześnie uzależniając się od osób drugih. Wysoki poziom sprawowanej i otrzymywanej opieki może pozytywnie wpływać na jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów (RZS). Cel. Celem pracy była ocena skuteczności otrzymywanej opieki od pielęgniarek i opiekunów nieprofesjonalnych oraz jej wpływu na wybrane obszary życia chorych na RZS. Materiał i metody. Badania przeprowadzono w 2015 r. na terenie oddziału reumatologicznego w Małopolsce. W badaniach uczestniczyło 40 chorych na RZS. W badaniu wykorzystano autorskie narzędzie badawcze - Skalę Skuteczności Otrzymywanej Opieki (SSOop), którą poddano procesowi standaryzacji. Drugim narzędziem był Kwestionariusz Nottingham Health Profile (NHP). Wyniki. Poziom skuteczności otrzymywanej opieki od pielęgniarek i opiekunów nieprofesjonalnych w opinii chorych na RZS był głównie na poziomie wysokim oraz umiarkowanym i nie różnił się. Jednakże wysoki poziom otrzymywanej opieki od opiekunów korelował z wysoką jakością życia chorych na RZS w skalach: reakcje emocjonalne oraz wyobcowanie społeczne (p 0,01). Wnioski. Wysoki poziom skuteczności otrzymywanej opieki od opiekunów nieprofesjonalnych warunkował wysoką jakość życia chorych na RZS w obszarze psychospołecznym.
62. Określenie i mierzenie jakości życia związanej ze zdrowiem / R. Jeschke, G. Guyatt, D. Cook, J. Miller. W: Medycyna Praktyczna. – 1999, nr 4, s. 10–19
63. Olewicz-Gawlik A., Hrycaj P. : Jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów – badania własne i przegląd literatury. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 45, z. 6 (2007), s. 346-349
Streszczenie polskie: Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) jest układową, autoimmunologiczną, przewlekłą chorobą zapalną wpływającą na funkcjonalną sprawność i jakość życia chorych. Celem pracy

było określenie zależności między niepełnosprawnością, ważnym czynnikiem niezależnie wpływającym na jakość życia chorych na RZS, a klinicznymi i laboratoryjnymi parametrami aktywności choroby w grupie 72 chorych na RZS. Wykazano istotne zależności między HAQ (Health Assessment Questionnaire) a czasem trwania sztywności porannej i indeksem RADAI (Rheumatoid Arthritis Disease Activity Index). Słabe zależności stwierdzono w przypadku HAQ i następujących parametrów: liczby bolesnych stawów (TJC), liczby obrzękniętych stawów (SJC), bólu odczuwanego przez chorych, czasu trwania choroby oraz aktywności choroby mierzonej za pomocą wskaźnika DAS 28 (Disease Activity Score), natomiast nie zaobserwowano związku HAQ z laboratoryjnymi wykładnikami aktywności choroby. Z uwagi na względnie słabe zależności między aktywnością choroby a uszkodzeniami stawów badanie chorych na RZS i kontrolowanie wyników leczenia powinno być poszerzone przynajmniej o przeprowadzoną przez chorego ocenę funkcjonalnej niepełnosprawności.

64. Ostrzyżek Artur : Jakość życia w chorobach przewlekłych. W: Problemy Higieny i Epidemiologii. – T. 89, nr 4 (2008), s. 467-470

Streszczenie polskie: Choroba przewlekła jest sama w sobie źródłem negatywnych napięć i emocji i jako taka w sposób predyktywny generuje niższą jakość życia. W badaniach dotyczących konsekwencji chorób przewlekłych coraz powszechniej odchodzi się od wyłącznie biomedycznego modelu oceny stanu zdrowia, częściej przyjmując perspektywę salutogenetyczną, która poszerza katalog ważnych danych o chorym o kategorie pozakliniczne. W holistycznym podejściu do problemów zdrowia "wartość sprawcza oceny stanu zdrowia" zostaje wzbogacona o subiektywne stany, o których należy sądzić, że mogą mieć istotne znaczenie dla całokształtu sytuacji życiowej chorego.

Dostęp online: <http://www.phie.pl/pdf/phe-2008/phe-2008-4-467.pdf>

65. Papuć E. : Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania. W: Current Problems Psychiatry. – T. 12, nr 2 (2011), s. 141–145

66. Prajs K. : Jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów w odniesieniu do sprawności fizycznej i stanu psychicznego. W: Annales Academiae Medicae Stetinensis. – R. 53, nr 2 (2007), s. 72-82

Streszczenie polskie: Wstęp: W wyniku przewlekłego procesu zapalnego dochodzi do zniekształceń stawów, a w konsekwencji do postępującej niepełnosprawności oraz obniżenia jakości życia. Od lat 60. XX wieku w ocenie wyników leczenia przewlekłe chorych zaczęto uwzględniać dodatkowo ocenę jakości życia. Celem pracy była ocena jakości życia u chorych na reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) na podstawie wybranych kwestionariuszy; określenie przydatności wybranych kwestionariuszy w ocenie jakości życia chorych na RZS w województwie zachodnio-pomorskim; dokonanie analizy na temat tego, czy jakość życia chorych na RZS zależy od okresu radiologicznego i czynnościowego choroby, czasu trwania choroby, wieku, płci i aktywności choroby. Materiał i metody: Badanie przeprowadzono u 155 chorych na RZS (117 kobiet i 38 mężczyzn) leczonych w Poradni Reumatologicznej Samodzielnego Publicznego Szpitala Klinicznego nr 1 w Szczecinie oraz w Klinice Reumatologii Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Aktywność choroby oszacowano za pomocą wskaźnika Disease Activity Score (DAS 28). Okres zaawansowania radiologicznego choroby ustalono wg kryteriów Steinbrockera, zaś okres zaawansowania czynnościowego oceniano wg klasyfikacji ACR (American College of Rheumatology). W ocenie jakości życia zastosowano następujące kwestionariusze: Medical Outcomes Study 36 - SF-36, Health Assessment Questionnaire - HAQ oraz Arthritis Impact Measurement Scale - AIMS. Jakość i zrozumienie wszystkich kwestionariuszy sprawdzono ...

Dostęp online:

<https://pdfs.semanticscholar.org/2030/2bf58800eae070fb9b29d56c44f4ec94c8a5.pdf>

67. Problemy zdrowotne pacjentów z chorobą zwyrodnieniową stawów i ich wpływ na jakość życia uwarunkowaną stanem zdrowia / Matylda Sierakowska, Stanisław Sierakowski, Monika Wróblewska, Elżbieta Krajewska-Kułak ; Zakład Zintegrowanej Opieki Medycznej Uniwersytetu

Medycznego w Białymstoku, Klinika Reumatologii i Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 48, nr 6 (2010), s. 372-379

68. Sierakowska, Matylda : Jakość życia w przewlekłych chorobach reumatycznych – uwarunkowania społeczne, psychologiczne i medyczne oraz metody pomiaru. W: Forum Reumatologiczne. – T. 3, z. 1 (2017), s. 5-12
69. Sierakowska M., Krajewska-Kułak E., Sierakowski S. : Postępująca niepełnosprawność, ból a jakość życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów. W: Przegląd Lekarski. – T. 62, nr 2 (2005), s. 89-94
Streszczenie polskie: Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła lata 2000-2010 Dekadą Kości i Stawów, gdzie za główne zadanie uznała poprawę jakości życia chorych na przewlekłe schorzenia zapalne narządu ruchu. Chorobą przewlekłą prowadzącą do niepełnosprawności, inwalidztwa a nawet przedwczesnej śmierci jest postępujące reumatoidalne zapalenie stawów (RZS). Nieodwracalne zmiany stawowe powstają w ciągu pierwszych lat trwania RZS, co z perspektywy pacjenta oznacza określone dolegliwości, dysfunkcje fizyczne, obniżenie poziomu zdrowia i jakości życia. Celem pracy było: określenie problemów zdrowotnych pacjentów z RZS; ocena poziomu niesprawności i jakości życia pacjentów; określenie zadań opiekuńczo-edukacyjnych w podnoszeniu jakości życia chorych i przygotowaniu pacjenta i rodziny do samoopieki i samopielegnacji. Pacjent z RSZ wymaga profesjonalnej, wielodyscyplinarnej opieki, kompleksowych działań terapeutycznych, od niego jednak głównie zależy na ile pozwoli chorobie kierować swoim życiem, a na ile sam będzie nią kontrolował. Chory i jego rodzina potrzebują porady i wsparcia w początkowym, ale nie tylko, stadium choroby, by przystosować się do trudnej, zmieniającej się sytuacji zdrowotnej, zaburzającej fizyczne, psychiczne i społeczne funkcjonowanie jednostki. Poznanie czynników determinujących postawy i dążenia pacjentów może prowadzić do osiągnięcia warunków, mających wpływ na podniesienie jakości ich życia.
70. Sierakowska Matylda, Krajewska-Kułak Elżbieta, Sierakowski Stanisław : Jakość życia w reumatoidalnym zapaleniu stawów. Metody pomiaru. W: Przegląd Lekarski. – T. 62, nr 4 (2005), s. 188-191
Streszczenie polskie: Zainteresowanie problematyką jakości życia w naukach medycznych wiąże się z holistyczną koncepcją modelu medycyny, odpowiedzialnej za całego pacjenta, koncentrującej wysiłki nie tylko na przedłużeniu mu życia w sensie biologicznym, ale również maksymalizowaniu działań w celu uczynienia tego życia aktywnym i zbliżonym do życia ludzi zdrowych. Schorzeniem przewlekłym, obniżającym jakość życia w chorobie jest reumatoidalne zapalenie stawów (RZS). Choroba prowadzi do upośledzenia funkcji narządu ruchu, zmian pozastawowych i powikłań układowych, obniżenia w konsekwencji poziomu zdrowia i standardu życia pacjenta. Jakość życia chorego z RZS zależy od indywidualnych umiejętności pacjenta w pokonywaniu trudności, od adaptacji, zasobów zdrowotnych, psychologicznych i społecznych. Celem pracy jest przedstawienie narzędzi badawczych do pomiaru jakości życia oraz problemów natury zdrowotnej, psychologicznej i społecznej chorych z przewlekłym, wyniszczającym RZS. Wielokierunkowe postępowanie terapeutyczne powinno zmierzać w kierunku nie tylko łagodzenia dolegliwości związanych z chorobą, ale także poprawy funkcjonowania pacjenta, a co za tym idzie poprawy jakości jego życia.
71. Sierakowska M., Matys A., Kosior A. : Ocena jakości życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 44, nr 6 (2006), s. 298–303
72. Smoleń, Ewa : Jakość życia - geneza, definiowanie, metody pomiaru oraz znaczenie w naukach medycznych. W: Zeszyty Naukowe PWSZ / Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku. – Nr 9 (2013), s. 44-56

73. Sokolnicka H., Mikuła W. : Metody oceny jakości życia mające zastosowanie w medycynie. W: Medycyna Rodzinna. – 2003, nr 3/4, s. 129–131
74. Strzelczyk Joanna, Jachimowicz Violetta, Bączyk Grażyna : Wpływ palenia tytoniu na jakość życia osób chorujących na reumatoidalne zapalenie stawów. W: Przegląd Lekarski. – T. 74, nr 10 (2017), s. 522-527
- Streszczenie polskie: Wstęp: Palenie papierosów jest czynnikiem ryzyka wystąpienia wielu chorób, w tym reumatoidalnego zapalenia stawów (RZS). Konsekwencją palenia przez pacjentów chorujących na RZS jest nie tylko możliwość rozwoju chorób sercowo-naczyniowych czy nowotworów, jako chorób współwystępujących, ale również cięższy przebieg choroby podstawowej. Cel: Ocena wpływu palenia tytoniu na jakość życia osób chorujących na RZS. Materiał i Metody: Badania przeprowadzono w 2015 roku na Oddziale Reumatologicznym Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego im. L. Perzyny w Kaliszu wśród 109 pacjentów z rozpoznaniem reumatoidalnym zapaleniem stawów. Narzędziem badawczym wykorzystanym do oceny jakości życia była polska wersja kwestionariusza AIMS-2 (Arthritis Impact Measurement Scales-2), do której dołączono pytania dotyczące masy ciała, wzrostu oraz palenia tytoniu pozwalające podzielić badanych na 3 grupy: palaczy, niepalących oraz byłych palaczy. Obliczono wartości średnie oraz odchylenia standardowe, a w celu porównania grup zastosowano jednoczynnikową analizę wariancji (ANOVA). Wyniki: Palacze uzyskali najniższą jakość życia w 4 z 5 badanych dziedzin oraz w 7 na 10 analizowanych ich składowych (podskal). Najwyższą jakością życia odznaczały się z kolei osoby, które rzuciły palenie (w 4 dziedzinach oraz 6 ich składowych). Wnioski: 1. Palący papierosy chorzy na RZS odznaczają się niższą niż pozostałe grupy jakością życia, jednak rzucenie palenia może znacząco wpłynąć na jej poprawę. 2. Konieczne są dalsze badania na temat wpływu palenia tytoniu i rzucenia palenia na jakość życia chorych na RZS.
- Dostęp online: http://www.wple.net/plek/numery_2017/numer-10-2017/522-527.pdf
75. Styl radzenia sobie ze stresem jako moderator związku lęku z neurotyzmem u osób z reumatoidalnym zapaleniem stawów / Michał Ziarko, Łukasz Kaczmarek, Ewa Mojs, Magdalena Atarowska, Włodzimierz Samborski. W: Reumatologia. – T. 49, nr 3 (2011), s. 162-168
- Streszczenie polskie: Streszczenie Lęk stanowi jedną z konsekwencji chorób przewlekłych, w tym reumatoidalnego zapalenia stawów (RZS). Wysoki poziom lęku obniża jakość życia pacjentów, prowadzi do zachowań antyzdrowotnych oraz może wpływać na gorszy przebieg choroby. Związek neurotyzmu z lękiem został dotąd dobrze udokumentowany. Neurotyzm stanowi cechę temperamentu, a więc w niewielkim stopniu można ją modyfikować. Redukcja kosztów psychicznych ponoszonych przez osoby o wysokim poziomie neurotyzmu wymaga poznania czynników, które mogłyby ograniczać wpływ neurotyzmu na poziom lęku (czynniki moderujące relację neurotyzm-lęk). Celem badania było określenie zmiennych moderujących relację pomiędzy neurotyzmem a lękiem. W badaniach wzięło udział 100 osób chorujących na RZS (78 kobiet i 22 mężczyzn). Zostali oni przebadani za pomocą kwestionariuszy mierzących: poziom lęku, style radzenia sobie ze stresem oraz wymiary osobowości. Obliczono współczynniki korelacji r Pearsona pomiędzy mierzonymi zmiennymi oraz wykonano analizę moderacji związku pomiędzy neurotyzmem a lękiem jako stanem za pośrednictwem stylów radzenia sobie ze stresem. Testowanie interakcji przeprowadzono metodą najmniejszych kwadratów i regresji logistycznej. Ustalono, że istnieje wprost proporcjonalny związek pomiędzy neurotyzmem a lękiem rozumianym jako stan ($r = 0,63$; $p 0,01$) (tab. I). Zaobserwowano, że związek ten nie zachodzi w przypadku osób o wysokim neurotyzmie posługujących się unikowym stylem radzenia sobie ze ...
76. Tasiemski Tomasz, Angiaszwili-Biedna Nino, Wilski Maciej : Obiektywna i subiektywna ocena jakości życia osób z reumatoidalnym zapaleniem stawów - doniesienie wstępne. W: Ortopedia Traumatologia Rehabilitacja. – T. 11, z. 4 (2009), s. 346-359
- Streszczenie polskie: Wstęp. Ocena jakości życia stanowi obecnie istotny element oceny skuteczności leczenia i rehabilitacji osób z reumatoidalnym zapaleniem stawów (RZS). Jak wynika z badań prowadzonych w grupach pacjentów z innymi schorzeniami, obiektywne wyznaczniki poziomu życia nie przekładają się wprost na subiektywny poziom satysfakcji życiowej. Chcąc w sposób rzetelny dokonać oceny jakości życia pacjenta należy odwołać się do obu tych wymiarów. Analiza dostępnego piśmiennictwa pozwala stwierdzić,

że istnieje niewiele opracowań podejmujących próbę oceny jakości życia osób z RZS zarówno w jej obiektywnym, jak i subiektywnym wymiarze. Materiał i metody. W badaniach udział wzięły 42 osoby z RZS. Do oceny subiektywnej jakości życia użyto Kwestionariusza Satysfakcji Życiowej, natomiast do oceny obiektywnej - ankiety obejmującej analizę wykształcenia, zatrudnienia, dochodów itp., zarówno przed jak i po wystąpieniu choroby. Wyniki. Z przeprowadzonych badań wynika, że osoby z RZS oceniają swoją ogólną satysfakcję życiową nisko. Jedynie 38 proc. badanych osób było zadowolonych z życia jako całości. Aktywność zawodowa u badanych osób spadła o ponad 45 proc. w stosunku do sytuacji przed chorobą. Najczęściej podejmowaną formą spędzania czasu wolnego przez osoby z RZS było oglądanie telewizji. Osoby z RZS najbardziej zadowolone były z życia rodzinnego oraz z kontaktów z przyjaciółmi, natomiast najmniej satysfakcjonującą dziedziną życia była ich sytuacja zawodowa i finansowa. Głównymi ...

77. Trzebiatowski, Jakub : Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych : systematyzacja ujęć definicyjnych / Instytut Socjologii UAM, Polskie Towarzystwo Socjologiczne. W: Hygeia. – T. 46, nr 1 (2011), s. 25-31
78. Tylka Jan, Piotrowicz Ryszard : Kwestionariusz oceny jakości życia SF-36 : wersja polska / Instytut Psychologii. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego Warszawa, Klinika i Zakład Rehabilitacji i Elektrokardiologii. Instytut Kardiologii Warszawa. W: Kardiologia Polska : organ Sekcji Kardiologicznej Towarzystwa Internistów Polskich. – T. 67, nr 10 (2009), s. 1166-1169
Dostęp online: <https://www.mp.pl/kardiologiapolska/en/node/10263/pdf>
79. Wnuk Marcin, Marcinkowski Jerzy Tadeusz : Jakość życia w chorobach przewlekłych. W: Hygeia. – T. 48, nr 3 (2013), s. 274-278
80. Wpływ krioterapii ogólnoustrojowej na jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów / Katarzyna Juszcak, Anna Skotarczak, Paulina Wojtyła-Buciora, Andrzej Wojtyła, Aneta Klimberg. W: Hygeia Public Health. – T. 53, nr 2 (2018), s. 193-198
Streszczenie polskie: Wstęp: Reumatoidalne zapalenie stawów (RZS) to postępująca, układowa choroba tkanki łącznej. Schorzenie prowadzi do zajęcia stawów procesem zapalnym i ich deformacji, a także powoduje zmiany w narządach wewnętrznych i sferze psychicznej. Cel: Ocena efektów terapii uzdrowiskowej w aspekcie jakości życia kobiet z RZS na tle grupy porównawczej pacjentek usprawnianych w warunkach ambulatoryjnych. Materiał i metody: Dwukrotnym badaniem objęto 120 kobiet z RZS w wieku 35-45 lat, w tym 60 pacjentek usprawnianych w Szpitalu Uzdrowiskowym "Ziemowit" w Rymanowie-Zdroju (grupa badana) i 60 pacjentek poddanych terapii w warunkach ambulatoryjnych w NZOZ Zakładzie Medycyny Pracy w Sanoku (grupa kontrolna). Narzędzie badawcze stanowiła numeryczna skala natężenia bólu (NRS) i kwestionariusz ankiety. Do analiz wykorzystano testy: U Manna-Whitney'a i Wilcozona. Wyniki: Po terapii u pacjentek usprawnianych w warunkach uzdrowiskowych odnotowano większą poprawę w postaci złagodzenia natężenia dolegliwości bólowych ($p=0,021$). W grupie kontrolnej nie stwierdzono statystycznie istotnej poprawy w sferze lokomocji ($p=0,433$). Wnioski: Kompleksowe postępowanie w leczeniu uzdrowiskowym w porównaniu do usprawniania w warunkach ambulatoryjnych ma korzystniejszy wpływ na obniżenie dolegliwości bólowych i poprawę lokomocji u pacjentek z RZS.
Dostęp online: <http://www.h-ph.pl/pdf/hyg-2018/hyg-2018-2-193.pdf>
81. Wpływ leczenia uzdrowiskowego na jakość życia pacjentek z reumatoidalnym zapaleniem stawów / Ewa Puszczałowska-Lizis, Paulina Murdzyk, Sławomir Jandzie, Iwona Zwiercin. W: Acta Balneologica. – T. 59, nr 2 (2017), s. 131-136
82. Wstyd doświadczany z powodu własnej choroby a satysfakcja życiowa / Teresa Rzepa, Ryszard Żaba, Oliwia Jakubowicz ; Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej. Wydział Zamiejscowy w Poznaniu, Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. W: Czasopismo Psychologiczne. – T. 20, nr 1 (2014), s. 111-118

83. Wysocka-Skurska Izabela, Sierakowska Matylda, Sierakowski Stanisław : Ocena jakości życia pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów w zależności od stosowanej terapii farmakologicznej / Klinika Reumatologii i Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, Zakład Zintegrowanej Opieki Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W: Reumatologia : organ Instytutu Reumatologicznego i Polskiego Towarzystwa Reumatologicznego. – Vol. 50, nr 1 (2012), s. 16-23
Streszczenie polskie: Wstęp: Ograniczenie wydolności funkcjonalnej w przebiegu reumatoidalnego zapalenia stawów (RZS) wpływa na różne dziedziny życia pacjenta, m.in. na pracę zawodową, wypoczynek, wzajemne relacje w rodzinie czy możliwość zaspokojenia potrzeb. Postępujący przebieg choroby, powikłania układowe, stany przygnębienia i depresja wpływają na obniżenie poziomu zdrowia i jakości życia. Cel pracy: Celem pracy jest ocena porównawcza jakości życia pacjentów z RZS, w wymiarze funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego, poddawanych różnym metodom terapii farmakologicznej. Materiał i metody: Badaniem objęto 100 pacjentów z RZS. Populację chorych podzielono na 2 grupy: I grupę stanowili pacjenci, u których zastosowano leki modyfikujące przebieg choroby (LMPCh), II grupę - chorzy otrzymujący leki biologiczne. Metodą był sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem: skal analogowych VAS (0-100), indeksu niesprawności HAQ (0-3), Skali lęku i depresji (HADS-A i HADS-D) (0-21) oraz skali oceny jakości życia SF-36 (0-100). Wyniki: Większość ankietowanych - grupa I i II (ok. 57 pkt) odczuwa średnie nasilenie bólu (tab. II). Ból znacząco wpływa na funkcjonowanie fizyczne u chorych z grupy II ($r = -0,40$; $p 0,05$) (tab. IV). Czas trwania choroby znacznie wpływa na dolegliwości bólowe oraz odczuwanie lęku i depresji w obu grupach badanych (tab. V). Analiza skali SF-36 pozwala stwierdzić, że wartość średnia funkcjonowania fizycznego (PCS) w grupie I jest na poziomie $35,3 + 13,8$, natomiast w ...
Dostęp online:
<https://pdfs.semanticscholar.org/5db6/2f278f664a52e592705e7265bad5865525b6.pdf>
84. Ziarko, Michał : Nawykowe zamartwianie się jako czynnik podtrzymujący objawy depresyjne u pacjentów chorujących na reumatoidalne zapalenie stawów . – (Psychologia zdrowia / red. Helena Wrona-Polańska). W: Przegląd Psychologiczny. – T. 61, nr 4 (2018), s. [553]-565
Próba uchwycenia procesów adaptacji do choroby przewlekłej na podstawie poznawczego modelu zamartwiania się (specyficznym rozumiany deficyt modyfikujący przebieg transakcji stresowej), koncentrując się na jednym negatywnym następstwie choroby przewlekłej, tzn. podwyższeniu poziomu depresji w grupie chorujących na reumatoidalne zapalenie stawów. Artykuł w języku angielskim dostępny na stronach [567]-579.
85. Ziarko, Michał : Znaczenie zasobów osobistych w zmaganiu się z przewlekłą chorobą i jej konsekwencjami - implikacje dla pomocy psychologicznej. – (Współczesne obszary badań psychologii klinicznej / red. Stanisława Steuden). W: Przegląd Psychologiczny. – 2015, nr 3, s. [277]-290
Związek między osobistymi zasobami (poczucie własnej skuteczności, sprężystość psychiczna, wsparcie społeczne) a funkcjonowaniem intrapsychicznym (zadowolenie z życia, stany depresyjne, zamartwianie się własnym zdrowiem i relacjami społecznymi) osób przewlekle chorych (cukrzyca, reumatoidalne zapalenie stawów, choroba niedokrwienna serca). Analiza wyników przeprowadzonych badań.
86. Żołnierczyk-Zreda, Dorota : Polska wersja kwestionariusza SF-36v2 do badania jakości życia / Centralny Instytut Ochrony Pracy-Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie, Instytut Reumatologii im. E. Reicher w Warszawie. W: Przegląd Lekarski (Kraków , 1945). – T. 67, nr 12 (2010), s. 1302-1307

Dokumenty elektroniczne

87. Baran M., Jaworek J. : Wpływ leków biologicznych na jakość życia chorych na reumatoidalne zapalenie stawów: opinia pacjentów i pielęgniarek. [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/129020/baran_jaworek_wplyw_lekow_biologicznych_na_jakosc_zycia_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y
88. Jakość życia w naukach medycznych i społecznych : praca zbiorowa. Tom 1 / pod redakcją Beaty Kowalewskiej, Barbary Jankowiak, Hanny Rolka, Elżbiety Krajewskiej-Kułąk ; Uniwersytet Medyczny w Białymstoku. Wydział Nauk o Ziemi. - Białystok : Uniwersytet Medyczny, 2017. – 1 dysk optyczny (CD-ROM) : kolorowy ; 12 cm
89. Jakość życia w naukach medycznych i społecznych : praca zbiorowa. Tom 2 / pod redakcją Beaty Kowalewskiej, Barbary Jankowiak, Hanny Rolka, Elżbiety Krajewskiej-Kułąk. – Białystok : Uniwersytet Medyczny, 2018. – 1 dysk optyczny (CD-ROM) : kolor ; 12 cm
90. Kadłucka, Anna : Jakość życia chorych z reumatoidalnym zapaleniem stawów / promotor Elżbieta Grajczyk ; Wyższa Szkoła Medyczna w Legnicy. - Legnica : Wyższa Szkoła Medyczna w Legnicy, 2013. – (Prace Magisterskie / Wyższa Szkoła Medyczna w Legnicy ; 55). – Bibliogr. s. 68-72
91. Sobierajski, Tomasz : Codziennosc z reumatoidalnym zapaleniem stawów Wiedza, postawy i psychospołeczne doświadczenia osób z RZS [Dokument elektroniczny]. – Tryb dostępu: http://ref.org.pl/RZS_raport_web.pdf